

The Causes of the Rise of Mahdiism Studies and Anti-Mahdiism in the West and Ways to Deal with It, Based on the Views of Ayatollah Khamenei

Zahir Dehghani¹

Received: 21/12/2020

Accepted: 30/12/2020

Abstract

The West's attention to the issue of the end time view of Islam and Mahdism has grown undeniably in both scientific-research and political-media fields. As in the numerous scientific centers of the West, deep Mahdi research is evident; various examples of anti-Mahdiism are clearly visible in the Western media. The current paper with a descriptive-analytical method in addition to presenting a picture of the current situation of the West's confrontation with Mahdism, in the light of the Supreme Leader's views, first, intends to find the causes for the attention and conflict with and Islamic-Shiite Mahdiism belief, and then present strategies to counter the Western movements on the subject of Mahdism through his guidelines. According to statistics, the rise of Islam in the West, the victory of the Islamic Revolution in Iran and its profound impact on the world, the introduction of Mahdism as a model of the ideal system by Islam and the threat of Western colonial interests due to welcoming this Islamic doctrine, are the most important reasons for the increase in Mahdiism studies and anti-Mahdiism in the West, which are also reflected in the words of Ayatollah Khamenei. Acceptance of Western planning against Mahdiism and its intelligent observation, creating a special base for confrontation, correct introduction of Mahdiism and striving for conscious and active action, are among the most important proposed solutions that has been obtained and presented from the context of the guidelines of the Supreme Leader of the Revolution to counter the activities of the West in this field.

Keywords

Mahdiism, Mahdiism studies, anti-Mahdiism, Ayatollah Khamenei, Western world.

---

1. Assistant Professor and Research Deputy of Mahdiism and Messianism of dynamic waiting (for Imam Mahdi) and member of the Scientific-specialized Council of Mahdism Center, Qom, Iran. zdarani@yahoo.com.

---

* Dehghani, Z. (2020). The Causes of the Rise of Mahdiism Studies and Anti-Mahdiism in the West and Ways to Deal with It, Based on the Views of Ayatollah Khamenei, *The Quarterly Journal of Mahdavi Society*, 1 (2), pp. 114-137. Doi: 10.22081/jm.2020.59674.1021

علل اوج‌گیری مهدی‌پژوهی و مهدی‌ستیزی در غرب و راه‌های مقابله با آن در پرتو نظرات حضرت آیت‌الله خامنه‌ای

زهیر دهقانی^۱

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۰/۱۰

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱۰/۰۱

چکیده

توجه غرب به موضوع نگاه آخرالزمانی اسلام و مهدویت رشد غیرقابل انکاری در دو عرصه علمی - پژوهشی، و سیاسی - رسانه‌ای داشته است؛ چنانکه در مراکز پرشمار علمی غرب، مهدی‌پژوهی عمیق امری مشهود بوده، در رسانه‌های غربی نمونه‌های متعدد مهدی‌ستیزی، به‌عیان، قابل مشاهده است. نوشتار کنونی با روش توصیفی - تحلیلی بر آن است که علاوه بر ارائه تصویری از وضعیت کنونی رویارویی غرب با باورداشت مهدویت، در پرتو نظرات رهبر معظم انقلاب دلایل این توجه و ستیز با مهدی‌باوری اسلامی - شیعی ریشه‌یابی کرده، از بستر رهنمودهای معظم‌له راهبردهایی برای مقابله با تحولات غرب در موضوع مهدویت ارائه نماید. بنابر احصاء صورت گرفته، مواردی همچون اوج‌گیری نفوذ اسلام در غرب، پیروزی انقلاب اسلامی در ایران و تأثیرگذاری عمیق آن در جهان، معرفی مهدویت به‌عنوان الگوی نظام آرمانی از جانب اسلام و تهدیدشدن منافع استعماری غرب بر اساس اقبال به این آموزه اسلامی، از مهم‌ترین علل پرننگ‌شدن مهدی‌پژوهی و مهدی‌ستیزی در غرب می‌باشد که در کلام آیت‌الله خامنه‌ای نیز بازتاب داشته است. پذیرش برنامه‌ریزی غرب برضد مهدویت و رصد هوشمندانه آن، ایجاد قرارگاه ویژه برای مقابله، معرفی صحیح مهدویت و تلاش برای اقدام آگاهانه و فعالانه، از مهم‌ترین راهکارهای پیشنهادی است که از بستر رهنمودهای رهبر انقلاب برای مقابله با فعالیت‌های غرب در این عرصه به دست آمده و ارائه شده است.

کلیدواژه‌ها

مهدویت، مهدی‌پژوهی، مهدی‌ستیزی، آیت‌الله خامنه‌ای، دنیای غرب.

۱. استادیار و معاون پژوهش پژوهشکده مهدویت و موعودگرایی انتظار پویا و عضو شورای علمی مرکز تخصصی مهدویت، قم، ایران.
zdarani@yahoo.com

* دهقانی، زهیر. (۱۳۹۹). علل اوج‌گیری مهدی‌پژوهی و مهدی‌ستیزی در غرب و راه‌های مقابله با آن در پرتو نظرات حضرت آیت‌الله خامنه‌ای. دوفصلنامه علمی - تخصصی جامعه مهدوی، (۲۱)، صص ۱۱۴-۱۳۷.

Doi: 10.22081/jm.2020.59674.1021

مقدمه

در طول چند دهه اخیر، رخدادهای مختلفی در جهان شکل گرفت که بر نگاه و رویارویی غرب با اسلام و باورهای اسلامی، تأثیر عمیقی به جای گذاشت. به طور خاص رویدادهایی همچون وقوع انقلاب اسلامی در ایران، رشد اسلام‌خواهی در جهان، بیداری اسلامی و نیز شکل‌گیری گروه‌های افراطی به‌ظاهر مسلمان را می‌توان از این جمله برشمرد. در میان باورهای اسلامی که زمینه‌ساز این تغییر و تحول بوده‌اند، منجی‌گرایی اسلامی یا مهدویت عنصری مهم و غیر قابل انکار است. جهان غرب در رویارویی با تحولات جدید جهان اسلام که غالب آن‌ها به دلیل مغایرت با منافعشان، مطلوب و مورد انتظار ایشان نبود، راهبردها و شیوه‌های جدیدی را اتخاذ کرد و در این مسیر، نوع و سطح برخورد غرب با مهدویت اسلامی - به ویژه نسخه شیعی آن - تحول و تغییرات بسیاری یافت.

نمونه‌ها

برای بررسی دقیق و فهم عمیق فعالیت‌های جدید غرب در موضوع مهدویت باید دو عرصه را از هم متمایز کرد؛ چراکه عدم تفکیک این دو حوزه با توجه به تفاوت شیوه‌های کار و خروجی هریک از آن‌ها باعث اشتباه در فهم و تحلیل فعالیت‌های غربی می‌شود. در عرصه اول باید به نوع نگاه و شیوه ورود مراکز علمی-پژوهشی غرب به موضوع مهدویت اسلامی-شیعی پرداخت و با واکاوی کارهای صورت گرفته در این مراکز، شیوه‌ها و اهداف آن‌ها را رصد کرد. در عرصه دوم، لازم است با بررسی رسانه‌های عمومی غرب معلوم شود که این رسانه‌ها چه تصویری از منجی‌گرایی اسلامی به جهانیان عرضه می‌کنند. دلایل متعددی بر لزوم جداسازی این دو عرصه می‌توان برشمرد؛ برای مثال تحقیقات علمی اخیر غرب در موضوع مهدویت از جزئی‌نگری، دقت و عمق پژوهشی بالایی برخوردارند و در مقابل، در رسانه‌ها با تصویری مشحون از دروغ و قلب واقعیت‌ها درمورد مهدویت ربه‌رو می‌شویم. از سوی دیگر، معمول محصولات پژوهشی محافل علمی غربی در شمارگانی محدود منتشر می‌شود و مخاطبی

خاص دارد؛ حال آنکه محصولات رسانه‌ای غربی در قالب رسانه‌های تصویری یا مکتوب، دارای دامنه پخشی وسیع و مخاطبان فراوان هستند.

مهدوی پژوهی عمیق در مراکز تحقیقاتی غرب

نگاهی به سیر تحول نظرات مستشرقان و محققان غربی در موضوعات مرتبط با مهدویت، نشان می‌دهد طی ۱۵۰ سال گذشته از نظر کمی و کیفی پژوهش‌های غربیان تغییرات جالب توجهی داشته است. این تغییرات در چند دهه اخیر، به ویژه پس از پیروزی انقلاب اسلامی در ایران، کاملاً محسوس است؛ به گونه‌ای که تعداد محققان غربی که پس از انقلاب به تحقیق و اظهارنظر در زمینه مهدویت پرداخته‌اند، تقریباً سه برابر کل مستشرقانی است که در سده قبل از انقلاب به این عرصه وارد شده بودند؛ چنانکه حجم و گستردگی پژوهش‌های مستشرقان فقط در دو دهه اخیر، قابل برابری با همه دوره‌های قبل از خود است (دهقانی آرانی، ۱۳۹۸، صص ۳۳۲-۳۳۴).

موضوعات متنوعی که در مورد مهدویت و موضوعات پیرامونی بوده، مستشرقان در طول حدود ۱۵۰ سال گذشته به تحقیق و اظهارنظر درباره آن پرداخته‌اند، گستره بسیار وسیعی دارد و از مجال این نوشتار خارج است. نوع و زاویه نگاه همه نویسندگان و محققان غربی نیز بدین موضوعات یکسان نیست و نمی‌توان همه پژوهشگران غربی را دارای نگاهی منفی یا خنثا به مهدویت به شمار آورد؛ برای مثال، رویکرد نسبتاً مثبت هانری کربن و تا حدودی الیور لیمن و جان اسپوزیتو را می‌توان در جهت نگاه همدلانه و غیرمتعصبانه برشمرد. با این حال و با توجه به کارهای شاخص اخیر در موضوع مهدویت پژوهی در غرب به نکاتی قابل تأمل در تحقیقات غربیان برمی‌خوریم که تا حدودی روشنگر رویکرد و نیز اهداف و انگیزه‌های سرمایه‌گذاری پژوهشی مراکز علمی غربی در این موضوع است. در ادامه به تعدادی از این موارد که در چند دهه اخیر به دست غربیان صورت گرفته، اشاره می‌شود.

الف. کم‌رنگ کردن باور مهدویت با ایجاد تردید و شبهه در خاستگاه این باور، ولادت امام عصر علیه السلام و کلای اربعه و موارد دیگر: برای مثال افرادی همچون: کرون

(Crone, 2003, pp. 6-7)، لیونه کفری (Livne-Kafri, 2006, pp. 385-40)، روبین (Rubin, 1995, pp. 11-12)، لویس (Lewis, 1993, p.159)، رینولدز و دیوید کوک (Cook, 2002, pp. 1-2) قائلند که منجی‌گرایی اسلامی نوعی گرده برداری از منجی‌باوری ادیان سابق به ویژه یهودیت، مسیحیت و دین زرتشتی است. برای مثال گابریل رینولد می‌نویسد: «روایاتی که در مورد مهدی وجود دارد، منعکس‌کننده عناصر متنوع محیط مذهبی آغاز اسلام است. بسیاری محققان [غربی] با این نظر من موافقند که شکل‌گیری این دکترین به شدت تأثیر گرفته از منابع فراسلامی همچون زرتشتی، مسیحی یا یهودی است» (Reynolds, 2001, pp. 61-62).

ولادت امام عصر علیه السلام که اصلی اساسی از اصول اعتقادی شیعه دوازده امامی است نیز مورد تشکیک تعداد قابل توجهی از مستشرقان قرار گرفته است؛ از جمله: (هالم، ۱۳۸۹، ص ۷۳)، ناگل (Nagel, 1998, p. 69)، آرمسترانگ (Armstrong, 2000, p. 68)، کرون (Crone, 2004, p.118-119) و وانزن (Vanzan, 2016, pp. 74-76).

ب. اصالت‌دهی به نگاه خنثای سیاسی شیعیان اولیه و بدعت معرفی کردن نگاه انقلابی در شیعه: یکی از موضوعاتی که به ویژه پس از انقلاب اسلامی از طرف گروهی از مستشرقان مطرح می‌شود، ادعای انفعالی، غیرسیاسی و خنثابودن نگاه شیعیان آغازین و جدابودن آن‌ها از حکومت‌ها و جریان‌ات سیاسی است. نتیجه چنین برداشتی آن است که نگاه انقلابی و فعالانه شیعیان، به ویژه در جریان انقلاب اسلامی و پس از آن، نوعی انحراف از سیره و روش شیعه در اعصار گذشته بوده است. نوشته‌های ترنر (از جمله: Turner, 1993, p. 47)، هرمان (Hermann, 2014, p. 275) در این باره یا نگاه انتقادی و منفی برخی محققان غربی - همچون ریچارد (Richard, 1983, pp. 25-27) و برنر (Brunner, 2016, pp. 329-330) - در زمینه اندیشه ولایت فقیه و حضور روحانیت شیعی در صدر حکومت نیز در این راستا قابل ارزیابی است. ترنر در جایی می‌نویسد:

شیعه در طول تاریخ در جریان‌ات سیاسی، سکوت پیشه کرده و بروز فعالیت افراطی در سیاست نزد شیعیان امری نوپدید و متعلق به نسل جدیدی از شیعیان است که مفاهیمی همچون شهادت و انتظار را باز تعریف کرده و روحیه انقلابی بدان داده‌اند (Turner, 2011, p. 196).

ج. برجسته‌سازی جنبه‌های حاشیه‌ای و به‌حاشیه‌بردن جوانب اصلی: از تحقیقات

غریبان در موضوعات فرعی می‌توان به کارهای متعدد در موضوع مدعیان مهدویت از جمله کتب و مقالات لایش (Layish, 2016) یا ماریبل فیرو (Fierro Bello, 2012) و نیز تحقیقات مستشرقان در برخی از علائم الظهور و اشراف الساعه از جمله کارهای مادلونگ (Madelung, 1986, pp. 5-48) و دیوید کوک (Cook, 2002, pp. 93-136) اشاره کرد. در مقابل، برخی زیرموضوعات مهدویت که مهم و ریشه‌ای محسوب می‌شوند (مانند نگاه عقلانی به مهدویت، آموزه‌های اخلاقی مرتبط با مهدویت، علل غیبت یا نگاه شیعه به انتظار) در کارهای غریبان، نمود چندانی ندارد.

د. تمرکز بر مهدی‌گرایی معاصر در میان شیعیان و اهل سنت و انتساب این گرایش‌ها به گروه‌های افراطی: منجی‌گرایی مسلمانان معاصر در کتاب آخرالزمان در اسلام، نوشته فیلیو (Filiu, 2012, pp. 72-179)، گفتمان معاصر آخرالزمانی مسلمانان، نوشته کوک (Cook, 2005) و ده سال دلدادگی در اردوگاه مهدی، نوشته فرنیس (Furnish, 2015) قابل مشاهده است. مقالات فیلیو (Filiu, 2009, pp. 26-38) و کوک (Cook, 2011, pp. 124-147) در مورد مهدویت‌گرایی در کشورهای شیعی نیز جالب توجه است؛ علاوه بر آنکه نوشته‌های مک کانتر (McCants, 2016)، لندز (Landes, 2011, pp. 446-461) و پاز (Paz, 2007, pp. 2-6) را نیز در راستای ارتباط‌دهی میان مهدی‌باوری و رفتار گروه‌های افراطی به‌ظاهر مسلمان می‌توان ارزیابی کرد.

در زمینه مهدویت‌پژوهی گسترده که توضیحاتی از آن ارائه شد، نکات جالب توجه و تأملی همچون هزینه‌های پژوهشی بالا، کار بر موضوعات جدید و جزئی، ورود نسل جوان و جدید به این عرصه و سرمایه‌گذاری عمیق محافل یهودی و بهائی در عرصه مهدی‌پژوهی می‌توان مشاهده کرد که از توضیح آن صرف‌نظر می‌شود.

مهدی‌ستیزی عیان در عرصه رسانه و سیاست

طی سال‌های پس از ۲۰۰۱م گونه‌جدیدی از نوشته‌ها و تولیدات رسانه‌ای -اعم از کتاب، مقاله، سایت، برنامه‌های تلویزیونی و...- پدید آمده که حاوی اطلاعاتی غالباً منفی در زمینه منجی‌گرایی اسلامی است. علاوه بر برنامه‌های رسانه‌ای که در برخی

شبکه‌های غربی همچون سی‌ان‌ان، فاکس نیوز و سی‌بی‌ان نیوز در طول دو دهه اخیر در مورد مهدویت ساخته و پخش شده و غالب آن‌ها چهره‌ای خرافی یا منفی از مهدویت اسلامی ارائه می‌دهند^۱، انتشار کتاب‌های مهدی‌ستیزانه نیز در سالیان اخیر، رشد قابل تأملی داشته است. مشی غالب کتاب‌های منتشر شده در این موضوع با نگاه مسیحی اوانجلیستی یا با اهداف سیاسی ضد اسلامی-ضد ایرانی و در جهت تقابل صریح با مهدویت اسلامی-شیعی است. متأسفانه با توجه به قدرت رسانه‌ای جریان مذکور و تبلیغات وسیع، برخی از این کتب از فروش بالا و انعکاس قابل توجهی در فضای عمومی غرب برخوردار شده‌اند؛ از جمله از مهم‌ترین این کتاب‌ها می‌توان به کتاب مهدی، منجی به سرعت رفته، نوشته کانتزل (Cantrell, 2004)، ضد مسیح اسلامی، نوشته ریچاردسون (Richardson, 2009) و رمان امام دوازدهم، نوشته روزنبرگ (Rosenberg, 2010) اشاره کرد. در مجموع می‌توان شاخص‌ترین هدف برخی نویسندگان و گروه‌های غربی در تولید محصولات رسانه‌ای را که در غالب آن‌ها مشی مهدی‌ستیزانه آشکار دیده می‌شود، با عنوان «هیولاسازی از منجی اسلامی در بستر فعالیت تبشیری و سیاسی» توصیف کرد که با روش‌های زیر پی گرفته می‌شود:

۱. تلقی خشونت و کشتار در سطح وسیع در هنگام ظهور منجی اسلامی-شیعی و کم‌رنگ ارائه دادن نظام عادلانه و صلح آمیز پس از ظهور؛
۲. تطبیق‌دهی رفتار حامیان و مدافعان امام مهدی بر رفتار گروه‌های تکفیری، همچون طالبان و داعش و در نتیجه ایجاد ترس از مهدوی‌وران در مخاطبان؛
۳. القاء این نکته که منجی اسلامی تمام پیروان سایر ادیان -از جمله مسیحیان و یهودیان- را به تغییر دین، مجبور می‌کند و در صورت عدم پذیرش، ایشان را گردن می‌زند؛

۱. در کتاب پنجه بر آفتاب (۱)، دهقانی آرانی، ۱۳۹۶ش، به تعدادی از این برنامه‌های رسانه‌ای اشاره شده است. در این باره می‌توان به مستند ایرانیوم (Iranium) و نیز برنامه‌های گزارشی یا گفت‌وگومحور در برخی شبکه‌های غربی اشاره کرد؛ از جمله دو نمونه زیر در شبکه فاکس نیوز:

<https://video.foxnews.com/v/919834102001>

<https://video.foxnews.com/v/3923564/12th-imam>

۴. تلاش برای تطبیق ضد مسیح توصیف شده در کتاب مقدس مسیحیان بر منجی اسلامی.

زمینه‌ها و علل

در گام دوم و پس از بررسی نمونه‌ها، باید به بررسی علل و زمینه‌هایی پردازیم که باعث اوج‌گیری توجه به مهدویت شده و نمود آن مهدی‌پژوهی عمیق و مهدی‌ستیزی عیان است، و سپس دلایل این امر را بررسی کنیم. به‌منظور غنای بحث در این مرحله سعی می‌شود در ضمن مباحث، شواهدی نیز از کلام رهبر فرزانه انقلاب بیان گردد. در میان علل متعددی که در این باره می‌توان برشمرد، شاید دلایل زیر بیش از دیگر موارد قابل توجه باشد:

۱. اوج‌گیری نفوذ و اقبال به اسلام در سراسر جهان به ویژه جهان غرب

آمارهای متعددی که از مراکز مختلف آمارگیری غربی در اواخر قرن بیستم گرفته شد، همگی حاکی از رشد شدید اسلام‌گرایی در عرصه جهانی بود.^۱ این رشد که نمود آن در افزایش قابل توجه جمعیت مسلمانان در برخی کشورهای غربی از یک‌سو و نفوذ شعارها و پیام‌های اسلام -همچون عدالت‌خواهی و معنویت‌گرایی- در کشورها و ملل مختلف از سوی دیگر بود، به برنامه‌ریزی‌های پشت پرده و حتی موضع‌گیری‌های علنی مقامات سیاسی و مذهبی غربی برای مقابله با اسلام انجامید. به جرأت می‌توان گفت یکی از علل مهم رشد اسلام‌هراسی در عرصه جهانی در سال‌های آغازین قرن بیست و یکم، به همین نکته و طرح کشورهای غربی برای مقابله با اسلام و آرمان‌های آن بازگشت دارد. در این باره، رهبر معظم انقلاب بیانات

۱. برای مثال می‌توان به آماری اشاره کرد که دانشگاه گلاسکو از تغییرات پیروان ادیان از سال ۱۹۰۰ تا ۲۰۰۰ میلادی ارائه داده و در آدرس زیر قابل مشاهده است:

www.gla.ac.uk/0t4/humanities/files/mindmapping/Religion1_files/docs/religionstatistics.pdf

متعددی فرموده‌اند که به دو نمونه از آن‌ها اشاره می‌شود:

امروز یکی از کارهای اساسی و مهمی که در شرکت‌های هنری معروف دنیا مورد استفاده قرار می‌گیرد، عبارت است از ترساندن مردم از اسلام. چرا؟ اگر اسلام منافع جهان‌خواران را تهدید نکرده بود، در مقابل آن، این واکنش‌ها نشان داده نمی‌شد. ... این نشان‌دهنده نفوذ پیام اسلام است. از اسلام حقیقی می‌ترسند؛... اسلامی که نسل پیش از شما در میدان‌های نبرد، در میدان‌های سیاست، در میدان‌های انقلاب آن را سردست گرفت و به دنیا نشان داد (خامنه‌ای، ۱۳۹۳/۰۸/۲۶).

امروز دنیای اسلام با تهاجم سیاسی و فرهنگی و تبلیغاتی همه‌جانبه دشمنان اسلام مواجه است. ... امروز تهاجم علیه اسلام و مقدسات مسلمانان همه‌جانبه است و این نه به خاطر این است که دشمن قوی شده است؛ به خاطر این است که دشمن در مقابل حرکت عظیم اسلامی احساس ضعف می‌کند؛ لذا به انواع جنگ‌های روانی، تهاجمات گوناگون، ترساندن ملت‌ها و کشورهای مسلمان از یکدیگر و تبلیغات علیه یکدیگر متوسل می‌شود (خامنه‌ای، ۱۳۸۷/۰۷/۱۰).

البته باید توجه داشت بنا به نظر رهبر انقلاب، «دنیای استکبار در کنار سیاست اسلام‌هراسی، سیاست شیعه‌هراسی را نیز به صورت ویژه دنبال می‌کند که باید در مقابل این تلاش‌ها کاملاً هوشیار بود» (خامنه‌ای، ۱۳۹۰/۰۶/۲۳).

طبیعتاً مهدویت به‌عنوان آرمان مورد انتظار و پیش روی اسلام از یک طرف نقطه مقابل آرمان‌ها و ارزش‌های مکاتب غربی تلقی می‌شود و از سوی دیگر معرفی ناصحیح و منفی مهدویت می‌تواند حربه خوبی برای تخریب و دورنگهداشتن مردم جهان به ویژه غربیان از اسلام باشد. اوج‌گیری فعالیت‌های مهدی‌ستیزانه غرب در دو دهه اخیر که با گسترش اسلام‌هراسی در غرب همراه بوده، در همین راستا قابل ارزیابی است.

۲. پیروزی انقلاب اسلامی و تأثیرگذاری عمیق آن بر جنبش‌های آزادی‌خواه و

ظلم‌ستیز در جهان

پس از آنکه انقلاب اسلامی در ایران با شعارهای منجی‌گرایانه و اهدافی ضداستعماری

و با حمایت مستضعفان به پیروزی رسید، می‌توان تغییر محسوسی را در نوع نگاه و رویارویی غرب با باورهای اسلامی-شیعی و از جمله مهم‌ترین آن‌ها، مهدویت مشاهده کرد.^۱ این تغییر، دلایل چندگانه‌ای دارد که از مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به دو دلیل اشاره کرد:

دلیل اول از شعارها و اهداف انقلاب، نشأت می‌گیرد که درصدد تلاش برای آمادگی ظهور امام عصر علیه السلام است؛ در همین راستا، رهبر معظم انقلاب هر اقدامی در جهت استقرار عدالت و تشکیل نظام جمهوری اسلامی را یکی از مقدمات حرکت عظیم تاریخی ظهور امام عصر علیه السلام دانسته است (خامنه‌ای، ۱۳۸۷/۵/۲۷).

دلیل دوم، تفاوت نگاه غرب به باورهای مهدوی پس از انقلاب، و تأثیرگذاری آن در جنبش‌های آزادی‌خواهانه بعدی بازگشت دارد که نقطه مشترک آن‌ها مخالفت با نظام ظالمانه حاکم بوده است. بنا به نظر آیت‌الله خامنه‌ای، دامنه این حرکت‌های ظلم‌ستیزانه و عمق شعارهای عدالت‌خواهانه روزافزون خواهد شد و حتی کشورهای اروپایی و آمریکایی را نیز در بر خواهد گرفت؛ امری که طبیعتاً مطلوب هیچ یک از قدرت‌های حاکم بر غرب نیست:

من به شما عرض بکنم؛ فقط این نیست که در کشورهای شمال آفریقا و منطقه غرب آسیا که امروز ما در آنجا قرار داریم، حرکات بیداری‌ای به وجود آمده باشد؛ [بلکه] این حرکت بیداری تا قلب اروپا خواهد رفت. آن روزی پیش خواهد آمد که همین ملت‌های اروپایی علیه سیاستمداران و زمامداران و قدرتمندانی که آن‌ها را یکسره تسلیم سیاست‌های فرهنگی و اقتصادی آمریکا و صهیونیسم کردند، قیام خواهند کرد. این بیداری، حتمی است. حرکت ملت ایران، امتداد و عمقش این‌هاست (خامنه‌ای، ۱۳۹۰/۲/۱۴).

۱. این تغییر، هم در حجم و گستردگی مراکز اسلام‌شناسی و شیعه‌پژوهی در غرب نمود دارد، و هم در موضوعات مورد مطالعه غربیان در این دوره. در این باره به طور مفصل در فصل چهارم و پنجم رساله دکتری نویسنده این سطور، بحث شده است (دهقانی، ۱۳۹۸، صص ۲۱۳-۲۷۵).

۳. معرفی مهدویت از جانب اسلام به عنوان الگوی شاخص و پیش‌ران نظام آرمانی

در مقابل الگوهای جایگزین غربی

نظام کنونی حاکم بر غرب به ویژه در عصر مدرن، دیدگاه‌هایی را در مورد آینده مطلوب جهان مطرح کرده یا پیش‌گویی‌هایی -البته با رنگ و لعاب نظریات آینده‌پژوهانه- در این باره ارائه داده است که از آن جمله می‌توان به دیدگاه فوکویاما، هانتینگتون، تافلر و مک‌لوهان اشاره کرد (مؤمنی‌راد، ۱۳۸۳، صص ۹۷-۹۸). این دیدگاه‌ها چندان قرابتی با نگاه آخرالزمانی ادیان، به ویژه اسلام ندارند و طبیعتاً دیدگاه آخرالزمانی اسلام را که با مهدویت به سرانجام خود می‌رسد، به نوعی رقیب یا دشمن خویش قلمداد می‌کنند. دلیل این دشمنی، در آرمان‌ها و جامعه الگویی است که این افراد و مکاتب ارائه می‌دهند. این آرمان‌ها، با آرمان‌های جامعه موعود اسلام که تجلی‌گاه تام و تمام آن در دوران حکومت امام مهدی علیه السلام است، تضاد دارد. در این باره، رهبر معظم انقلاب با ارائه تصویر جدیدی که اسلام در برابر نظام‌های معیار و الگوی غربی معرفی کرده و شاخص‌های عمده آن نظام را ارائه نموده و فرموده است:

یک روز این‌طور تصور می‌شد و این‌طور تبلیغ می‌شد که همه راه‌های پیشرفت و تمدن به لیبرال‌دموکراسی، آن هم به شکل امریکایی‌اش، ختم می‌شود؛ اما امروز این‌طور نیست... اسلام ما اسلامی است متکی به معنویت، عقلانیت و عدالت؛ این سه شاخص عمده در آن است. ... از عدالت هم به عنوان یک هدف به هیچ وجه صرف‌نظر نمی‌کنیم. اینکه تصور شود چون دنیای سرمایه‌داری مبتنی بر لیبرال‌دموکراسی برایش مسئله عدالت، مسئله فرعی و درجه دو و ابزاری است و برای آن‌ها مسئله نفع و سود و پول، مسئله اصلی است، موجب نمی‌شود که ما از عدالت به معنای یک مسئله محوری و اصلی صرف‌نظر کنیم. ما در قالب‌های اقتصادی و در کارکرد سیاست داخلی و خارجی مان، مسئله عدالت، محور است. اسلام ما این است؛ اسلام معنویت، عقلانیت و عدالت (خامنه‌ای، ۱۳۸۳/۰۵/۲۵).

۴. تجلی مهدویت به عنوان عامل تهدید منافع استعماری غرب

مهدویت به ویژه با الگویی که از سوی اسلام شیعی معرفی می شود، نظامی آرمانی را پیش روی بشریت به تصویر می کشد که در آن، تمام خوبی ها و خواست های الهی و آرزوهای انسانی جامه عمل پوشیده است؛ برای مثال عدالت که به عنوان «برجسته ترین شعار مهدویت» شناخته می شود (خامنه ای، ۱۳۸۱/۰۷/۳۰)، خداپرستی، آزادی از بندگی دیگر انسان ها، مساوات و... خواست تمام انسان ها در طول تاریخ بشر بوده و بر اساس وعده الهی در دوران حکومت امام مهدی علیه السلام محقق خواهد شد؛ با این حال، قدرت های جهانی که امروزه بیشتر بر غرب تطبیق داده می شود، این عناصر آرمانی را مخالف خواست ها و منافع خود می بینند و به شدت از شکل گیری این آرمان ها در ذهن بشریت به ویژه مسلمانان هراس دارند. رهبر معظم انقلاب در این باره سخن جالب توجهی دارد: در سندی که من دیدم، بزرگان استعمار و فرماندهان استعماری، توصیه می کنند که ما باید کاری کنیم که عقیده به مهدویت، به تدریج از بین مردم زایل شود. آن روز، استعمارگران فرانسوی و انگلیسی ... قضاوتشان این بود که تا وقتی عقیده به مهدویت در بین این مردم رایج است، ما نمی توانیم کشورهاشان را درست در اختیار بگیریم (خامنه ای، ۱۳۷۶/۰۹/۲۵).

با توجه به معنای عمیق انتظار که مطابق دیدگاه رهبر معظم انقلاب نه یک عمل سکون آور بلکه یک فعالیت است (خامنه ای، ۱۳۸۷/۰۵/۲۷)، اهمیت باورمندی صحیح به مهدویت و انتظار در دوران پیش از ظهور، آشکار می شود؛ چراکه آن حکومت آرمانی، زمینه سازی می طلبد و از نظر رهبر انقلاب یکی از گام های این آمادگی، قدرت گیری صالحان و تقابل ایشان با ستمگران برای ایجاد عدالت جهانی است. طبیعتاً این گام مهم، به مذاق قدرت های استعماری و ظالم جهان خوشامد نیست:

استقرار عدالت، چه در سطح جهانی - آن طور که آن وارث انبیا انجام خواهد داد - و چه در همه بخش های دنیا، احتیاج به این دارد که مردمان عادل و انسان های صالح و عدالت طلب، قدرت را در دست داشته باشند و با زبان قدرت، با زورگویان حرف بزنند (خامنه ای، ۱۳۸۱/۰۷/۳۰).

۵. تلاش دشمنان برای جلوگیری از اتحاد مسلمانان با پررنگ کردن اختلافات

یکی از ویژگی‌های مهم مهدویت، این است که اعتقادی پذیرفته شده در میان قریب به اتفاق مسلمانان جهان است. البته در میان برخی ویژگی‌های امام مهدی علیه السلام در میان شیعه و اهل سنت، اختلافاتی وجود دارد؛ ولی اصل «قیام فرزندی از نسل پیامبر صلی الله علیه و آله و فاطمه زهرا علیها السلام در آخرالزمان برای ایجاد حکومتی عادلانه در گستره جهانی» را غالب علمای سنی همچون تمام شیعیان باور داشته و بدان تصریح کرده‌اند (ربانی گلیاگانی، ۱۳۹۵، ص ۶). اشتراک دیدگاه میان مسلمانان در مورد منجی نهایی بشریت، نکته کلیدی مهمی است که می‌تواند باعث یک‌رنگی، وحدت و هم‌افزایی ملل مسلمان شود و در صورت تعریف و پیگیری یک راهبرد جامع و مثبت میان دولت‌های اسلامی، دنیای اسلام را به اهداف بلند خود از جمله ایجاد تمدن نوین اسلامی رهنمون سازد؛ چنانکه می‌دانیم، این هدف در بیانیه گام دوم نیز مورد تأکید رهبر انقلاب قرار گرفته است (خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۴). جالب آن است که تعداد محدودی از شخصیت‌های مسلمان به عکس دیدگاه روشنگرانه رهبر انقلاب، مهدویت را عاملی ضدتمدنی در اسلام معرفی کرده‌اند (دهقانی آرانی، ۱۳۹۷، صص ۴۴-۵۶).

طبیعتاً این اهداف و آرمان‌ها مطلوب دشمنان اسلام نیست و ایشان می‌کوشند این عامل وحدت‌بخش را تخطئه یا بی‌اثر کنند. شاید بتوان به‌عنوان مورد مشابه، به تلاش دشمنان اسلام در تخریب چهره پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله که از جمله ستون‌های وحدت‌بخش همه مسلمانان جهان است، در سالیان اخیر اشاره کرد؛ لذا رهبر انقلاب، ریشه و نیز هدف حمله جهان غرب به این‌گونه عوامل وحدت جهان اسلام را در وجود و ایجاد تفرقه در میان مسلمانان معرفی می‌فرماید؛ چراکه مسلمانان می‌توانند برگرد محور آن‌ها جمع شده، در برابر دشمنان با یکدیگر متحد شوند (خامنه‌ای، ۱۳۷۹/۰۳/۳۱).

لازم است توجه شود منجی‌گرایی موضوعی است که به دلیل تشابهات گفتمانی و عقیدتی در میان ادیان مختلف به ویژه مکاتب آسمانی، امکان ایجاد وحدت و تقریب بین ادیانی را نیز در خود دارد.

راهبردهای مقابله

در این بخش به راه‌های مقابله با تحرکات غرب در رویارویی با مهدویت می‌پردازیم. احصا و ذکر تمام راهکارها، گام‌ها و روش‌های مقابله، از حوصله این نوشتار خارج است؛ لذا فقط به مهم‌ترین آن‌ها که در سخنان رهبر انقلاب برجستگی بیشتری دارد، پرداخته می‌شود:

۱. پذیرش دشمنی و برنامه‌ریزی غرب برای مقابله با مهدویت

متأسفانه دیده می‌شود که برخی افراد با وجود شواهد و ادله بسیار، دشمنی غرب با اندیشه مهدویت و نیز برنامه‌ریزی برضد آن در قالب‌های علمی یا رسانه‌ای را چندان باور ندارند و حتی منکر آن می‌شوند. این انکار یا تردید در دشمنی، ضعف بسیار مهمی است که به خوشبینی بی‌جا، کم‌توجهی به تحرکات دشمن و در نتیجه عدم برخورد بهنگام با آن می‌انجامد. درباره لزوم شناخت و باور به عداوت دشمنان، رهبر انقلاب سخنان متعددی دارد که عبارات زیر، از جمله آن‌هاست:

می‌خواهم به شما و به هر کسی که این حرف را خواهد شنفت بگویم: دشمن را بشناسید... یکی از خطراتی که هر ملتی را تهدید می‌کند این است که دشمن خودش را نشناسد، دشمن خودش را دشمن نداند؛ یا دوست بداند، یا بی‌طرف بداند. این خطر خیلی بزرگی است (خامنه‌ای، ۱۳۹۶/۰۷/۲۶).

شناخت درست از دشمن داشته باشیم. دشمن یک جبهه است... گاهی هست که دشمن وارد می‌شود، یک کاری را شروع می‌کند به قصد یک هدف خباثت‌آمیز و ما درست نمی‌دانیم آن هدف چیست. ظاهر کار را نگاه می‌کنیم می‌بینیم کار خوبی است و از آن استقبال می‌کنیم؛ درحالی که او دارد آن هدف [خودش] را دنبال می‌کند (خامنه‌ای، ۱۳۹۵/۰۳/۰۶).

۲. ایجاد قرارگاهی ویژه برای مقابله با فعالیت‌های غرب در مورد مهدویت

به نظر می‌رسد با توجه به حجم فعالیت‌های غرب برضد باورداشت مهدویت و لزوم

تمرکز توجه و هم‌افزایی جهت مقابله با اقدامات دشمن، لازم است مرکزی مستقل با امکانات کافی و اهداف مشخص برای رصد، تحلیل و ارزیابی و نیز پاسخ‌دهی مناسب شکل گیرد. با توجه به اینکه می‌توان شرایط کنونی در توجه و هجمه دشمن به مبانی دینی به ویژه مهدویت را همچون شرایط جنگی ترسیم کرد، می‌توان آن مرکز را نوعی «قرارگاه» نامید؛ چنانکه در تعابیر رهبر انقلاب چنین عبارتی دیده می‌شود:

ما در حال جنگیم؛ منتها جنگ نظامی نیست؛ جنگ معنوی است، جنگ اعتقادی و ایمانی است. ... ما در حال یک چنین نبردی هستیم. ما در حال یک چنین جهادی هستیم. به ایمان مردم ما حمله می‌کنند، به بصیرت مردم ما حمله می‌کنند، به تقوای ما حمله می‌کنند، به اخلاق ما حمله می‌کنند، و ویروس‌های گوناگونِ خطرناکِ معنوی را در میان ما پراکنده می‌کنند؛ خب، ما چه کار کنیم؟ باید دفاع کنیم. این، قرارگاه لازم دارد؛ مثل قرارگاه‌های میدان جنگ (خامنه‌ای، ۱۴/۱۰/۱۳۹۴).

به صورت مختصر می‌توان وظایف این قرارگاه را این گونه برشمرد: اتخاذ سیاست‌گذاری کلی برای رویارویی صحیح، رصد بهنگام و اطلاع‌رسانی فعالیت‌های جبهه مقابل، برنامه‌ریزی مناسب برای حضور اثباتی (معرفی صحیح امام مهدی به جهانیان) و نفی (مقابله صحیح با شبهات و دشمنی‌ها).

۳. رصد هوشمندانه فعالیت‌های مهدی‌پژوهانه و مهدی‌ستیزانه غرب برای مقابله بهنگام چنانکه گفته شد، متأسفانه مراکز علمی حوزوی و دانشگاهی، اطلاعات به‌روز و کاملی از فعالیت‌های دشمن در عرصه مهدی‌پژوهی و مهدی‌ستیزی ندارند. این کم‌اطلاعی باعث نوعی رکود و تأخیر زمانی در پاسخ‌دهی و اتخاذ موضع صحیح در قبال آن فعالیت‌ها شده است. متأسفانه این مسأله تا آنجا مورد غفلت واقع شده که گاهی فاصله زمانی میان تولید محتوا در غرب تا اطلاع‌رسانی در محیط‌های پژوهشی داخلی، از چند دهه فراتر می‌رود؛ برای مثال، مقاله بسیار مهم «از امامیه تا اثنا عشریه» از یکی از شیعه‌پژوهان معروف اسرائیلی به نام اتان کلبرگ بعد از بیست سال در داخل کشور ترجمه گردید و پس از آن، نقد مقاله آغاز شد. این در حالی است که همچون

جنگ‌های نظامی، در رویارویی‌های عقیدتی، فرهنگی و سیاسی، کسب اطلاعات کافی و بهنگام از جبهه مقابل، از جمله اولین شرایط و امری کاملاً ضروری است؛ چراکه علاوه بر لزوم پاسخ‌دهی در زمان مناسب، در این میدان کارزار ممکن است فعالیت‌های علمی داخلی نیز سمت و سوی مناسبی نداشته باشد. در این باره، رهبر معظم انقلاب اشارات متعددی دارد؛ از جمله: بنده بارها این جبهه‌های سیاسی و صحنه‌های سیاسی را مثال می‌زنم به جبهه جنگ. اگر شما در جبهه جنگ نظامی، هندسه زمین در اختیاران نباشد، احتمال خطاهای بزرگ هست. ... یکی از کارهای مهم در عمل نظامی، شناسایی است؛ شناسایی از نزدیک که زمین را بروند بینند دشمن کجاست؟ چه جوری است؟ مواضعش چگونه است؟ عوارضش چگونه است؟ تا بفهمند چه کار باید بکنند (خامنه‌ای، ۱۳۸۸/۰۵/۰۵).

۴. معرفی کامل اسلام و مهدویت اصیل و تلاش برای برپایی نظام آرمانی اسلامی

به سبب فعالیت‌های گسترده اخیر غرب، متأسفانه شاهد رشد اسلام‌هراسی و شکل‌گیری مهدی‌هراسی در بخشی از جهان غرب هستیم؛ ولی در شکل‌گیری وضعیت کنونی، نمی‌توان کم‌کاری و اهمال مراکز علمی و تبلیغی اسلامی را در معرفی صحیح اسلام و مهدویت به جهانیان، ندیده گرفت. این موضوع به ویژه با اتفاقات چنددهه اخیر -از جمله ظهور و بروز گروه‌های تکفیری، همچون القاعده، طالبان و داعش که خود را داعیه‌دار اسلام معرفی می‌کردند و رسانه‌های غربی هم بدان دامن می‌زدند- اهمیتی دوچندان می‌یابد. شاید یکی از علل نامه رهبر معظم انقلاب به جوانان غربی و تقاضا برای مطالعه مستقیم قرآن برای فهم صحیح اسلام، همین موضوع باشد.

تجربه نشان داده است که اگر اسلام اصیل بدون اظهارنظرهای افراطی یا تفریطی، نزد فطرت‌های پاک مطرح شود، پذیرش گسترده‌ای خواهد داشت. این پذیرش به صورت خاص در موضوع مهدویت که حاوی شعارهای خدامحور، اخلاق‌مدار، حق‌خواهانه و ظلم‌ستیزانه است، می‌تواند بسیار افزون‌تر باشد. در این باره رهبر معظم انقلاب فرموده است:

ما بایستی تلاش کنیم. ... باید تلاشمان این باشد که اسلام ناب را مطرح کنیم، اسلام

طرفدار مظلوم و ضدّ ظالم را در دنیا مطرح کنیم. همان جوانی که در اروپا است، یا در آمریکا است، یا در مناطق خیلی دوردست است، از این خصوصیت مبتهج می‌شود، (خامنه‌ای، ۱۳۹۳/۱۲/۲۱).

نکته مهم بعدی آن است که باید تلاش کرد علاوه بر معرفی صحیح اسلام، آن را تاحد ممکن در جوامع اسلامی به ویژه ایران اجرا کرد، تا جنبه‌های مثبت و جذاب آن در برابر چشمان حق‌خواهان جهان به نمایش درآید. آیت‌الله خامنه‌ای این امر را از جمله گام‌های همراهی امام مهدی علیه السلام می‌داند:

هر چه شما بتوانید دایره این مقدار از اسلامی که من و شما در ایران داریم -مبالغه نمی‌کنیم، اسلام کامل البته نیست، اما بخشی از اسلام را این ملت توانسته در ایران پیاده کند- همین مقدار از اسلام را هر چه شما بتوانید در آفاق دیگر عالم، در کشورهای دیگر، در نقاط تاریک و مظلم دیگر گسترش و اشاعه بدهید، همان مقدار به ظهور ولی امر و حجت عصر کمک کردید و نزدیک شدید (خامنه‌ای، ۱۳۵۹/۰۴/۰۶).

۵. تمرکز بر موضوعاتی که بیشتر مورد پژوهش و هجمه دشمن بوده‌اند

چنانکه در بخش آغازین این نوشتار آمد، غرب در میان مباحث خود -به ویژه در سالیان اخیر- برخی موضوعات را بیش از دیگران مورد توجه، پژوهش و ستیز قرار داده که نشانگر اهمیت آن موضوعات در سامانه اعتقادی و باورهای مرتبط با مهدویت است. این نکته قابل ذکر است که برخی موضوعات حاشیه‌ای از سوی تعدادی از غربیان در بحث مهدویت مورد توجه بسیار بوده است؛ ولی با توجه به برخی اتفاقات، به ویژه در سالیان اخیر، موضوعات مهم دیگری نیز که مرتبط با مهدویت هستند مورد توجه و علاقه محققان غربی قرار گرفته و حتی در برخی موارد، گوی سبقت را از بقیه موضوعات ربوده است. توجه غربیان به موضوع «رابطه مهدویت و سیاست» به ویژه پس از انقلاب اسلامی از آن جمله است.

از جمله موارد مورد توجه غربیان، موضوع راهبری علما و نیز ولایت فقیه می‌باشد که حجم وسیعی از تحقیقات غربیان را پس از انقلاب اسلامی به خود اختصاص داده

است. بنا بر دیدگاه رهبر معظم انقلاب این توجه در مراکز علمی و ستیز در عرصه رسانه‌ای و سیاسی، دلیلی به جز اهمیت جایگاه علمای هدایتگر و پیشرو نداشته است (خامنه‌ای، ۱۳۹۲/۰۲/۰۹). رابطه اسلام به ویژه شیعه با سیاست، دیگر موضوع مهم مورد توجه غربیان بوده است که ریشه این توجه نیز در نکته پیش گفته است. آیت‌الله خامنه‌ای با ذکر موارد بالا، در راهکاری مهم، مسئولان را به اهمیت و لزوم توجه و تقویت به مواردی رهنمون کرده است که دشمن بر آن‌ها تمرکز دارد: دشمنان، دو نکته اساسی را در باب دین دارند دنبال می‌کنند؛ چون دیده‌اند که این دو نقطه در زندگی مردم چقدر تأثیرگذار است؛ یکی مسئله اسلام منهای روحانیت است؛ چون دیده‌اند که روحانیت در جامعه ایرانی چه تأثیر شگرفی را به وجود آورد و بر حرکت مردم گذاشت... یکی هم اسلام منهای سیاست است، جدایی دین از سیاست است. این‌ها از جمله چیزهایی است که امروز دارند با اصرار فراوان در مطبوعات، در نوشته‌جات، در وسائل اینترنتی ترویج می‌کنند (خامنه‌ای، ۱۳۸۹/۰۷/۲۷).

۶. تلاش برای مقابله آگاهانه و فعالانه به جای مقابله منفعلانه

آخرین راهکار مقابله با تحركات دشمن در عرصه مهدویت، رویکرد فعالانه به جای رویکرد انفعالی است. به عکس روش انفعالی و تدافعی که تنها تمرکز بر رفع اتهامات و پاسخ‌گویی با هدف دفاع از تحركات دشمن است، در روش فعالانه سعی می‌شود با نگاهی تیزبینانه و آینده‌نگرانه، تحركات جبهه رقیب حدس زده و پیشاپیش برای آن، آمادگی حاصل شود. دیگر شاخصه رویکرد فعالانه، «طلبکار بودن» در دفاع از ارزش‌های الهی و انسانی و هجمه به باورهای جبهه مقابل است، نه تنها توجیه و تلاش برای رفع اتهاماتی که دشمن به واسطه برخی باورها به ما وارد می‌کند. به ویژگی‌های ذکر شده، در فرمایشات متعددی از رهبر انقلاب اشاره شده است: ما در برنامه‌ریزی‌ها همیشه باید جلوتر از دشمن حرکت کنیم. در مقابل فعالیت دشمن، کشور نباید در حال انفعال به سر برد (خامنه‌ای، ۱۳۹۲/۰۱/۰۱). جبهه مقابل را باید شناخت، ابزار و سلاح او را باید شناخت و ضد آن سلاح را باید آماده کرد (خامنه‌ای، ۱۳۹۰/۰۵/۲۶).

من يك وقتی در جایی صحبت می کردم، سؤالاتی مطرح می کردند؛ یکی از من پرسید شما در مقابل فلان قضیه چه دفاعی دارید؟ من گفتم: ما دفاعی نداریم، هجومی داریم. ما در بسیاری از قضایا دفاعی نداریم، هجوم داریم (خامنه‌ای، ۱۳۸۶/۰۴/۰۹).

در انتها شایان ذکر است راه‌های دیگری را نیز می توان در رویارویی با مهدی پژوهی و مهدی‌ستیزی غرب ذکر کرد (از جمله تلاش برای تبلیغ مهدویت در عرصه جهانی به‌عنوان عامل وحدت و نه تفرقه، همچنین مقابله با افکار انحرافی درون شیعی -همچون انتظار منفعلانه- که بهانه به دست دشمن می دهند) که به منظور اختصار، از ذکر تفصیلی آن‌ها خودداری می شود.

نتیجه‌گیری

در روزگاری که با شکل‌گیری گفتمان انقلاب و مقاومت در میان آزادگان جهان از یک سو و شکست بسیاری از الگوهای شرقی و غربی برای صلح و سعادت جهانیان از سوی دیگر، امید است زمینه‌های اقبال عمومی به آرمان‌های منجی‌گرایانه اسلام فراهم شود، تلاش اردوگاه غرب در دو حوزه مهدی‌پژوهی (در عرصه علمی) و مهدی‌ستیزی (بیشتر در عرصه رسانه‌ای) چندبرابر شده است. در این میدان جدید تقابلی، اتخاذ راهبردهای مشخص و تلاش برای تحقق آن‌ها به‌منظور دفاع از مهدی‌باوری، امری ضروری است که با استفاده از رهنمودهای حکیمانه رهبر فرزانه انقلاب، می توان این گذرگاه را به سلامت طی کرد.

فهرست منابع

۱. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۵۹/۰۴/۰۶). بیانات در خطبه‌های نماز جمعه. به نقل از: مقاله «رابطه بیداری اسلامی با ظهور مهدی موعود (عج الله تعالی فرجه الشریف) از دیدگاه حضرت آیت الله خامنه‌ای (مدظله العالی)» نوشته محمدسجاد تقی‌زاده. برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای <https://b2n.ir/462261>
۲. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۷۶/۰۹/۲۵). بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم. برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای <https://b2n.ir/494627>
۳. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۷۹/۰۳/۳۱). بیانات در دیدار کارگزاران نظام به مناسبت هفدهم ربیع‌الاول. برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای <https://b2n.ir/483367>
۴. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۸۱/۰۷/۳۰). بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم به مناسبت عید نیمه‌شعبان. برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای <https://b2n.ir/553847>
۵. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۸۳/۰۵/۲۵). بیانات در دیدار جمعی از مسئولان وزارت امور خارجه. برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای <https://b2n.ir/075604>
۶. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۸۶/۰۴/۰۹). بیانات در دیدار اعضای هیئت دولت و مدیران اجرایی کشور. برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای <https://b2n.ir/149014>
۷. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۸۷/۰۵/۲۷). بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم در روز نیمه شعبان. برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای <https://b2n.ir/764203>
۸. خامنه‌ای، سید علی. (۱۳۸۷/۰۷/۱۰). خطبه‌های نماز عید سعید فطر. برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای <https://b2n.ir/611327>

۹. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۸۸/۰۵/۰۵). بیانات در دیدار اعضای دفتر رهبری و سپاه حفاظت ولی امر. برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای
<https://b2n.ir/623242>
۱۰. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۸۹/۰۷/۲۷). بیانات در اجتماع بزرگ مردم قم. برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای
<https://b2n.ir/245978>
۱۱. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۰/۰۲/۱۴). بیانات در دیدار جمعی از معلمان سراسر کشور. برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای
<https://b2n.ir/222965>
۱۲. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۰/۰۵/۲۶). بیانات در دیدار فعالان بخش‌های اقتصادی کشور. برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای
<https://b2n.ir/240385>
۱۳. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۰/۰۶/۲۳). دیدار علما و نخبگان شرکت‌کننده در مجمع جهانی اهل بیت با رهبر انقلاب در مشهد مقدس. برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای
<https://b2n.ir/989593>
۱۴. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۲/۰۱/۰۱). بیانات در حرم مطهر رضوی. برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای
<https://b2n.ir/244967>
۱۵. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۲/۰۲/۰۹). بیانات در اجلاس جهانی علما و بیداری اسلامی. برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای
<https://b2n.ir/032855>
۱۶. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۳/۰۸/۲۶). بیانات در هشتمین مراسم دانش‌آموختگی دانشجویان دانشگاه‌های افسری ارتش. برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای
<https://b2n.ir/293038>
۱۷. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۳/۱۲/۲۱). بیانات در دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری. برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای
<https://b2n.ir/490623>

۱۸. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۴/۱۰/۱۴). بیانات در دیدار ائمه جمعه سراسر کشور. برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای <https://b2n.ir/024597>
۱۹. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۵/۰۳/۰۶). بیانات در دیدار رئیس و اعضای مجلس خبرگان رهبری. برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای <https://b2n.ir/423133>
۲۰. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۶/۰۷/۲۶). بیانات در دیدار نخبگان جوان علمی. برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای <https://b2n.ir/798638>
۲۱. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۷/۱۱/۲۴). بیانیه «گام دوم انقلاب» خطاب به ملت ایران. برگرفته از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای <https://b2n.ir/550373>
۲۲. دهقانی آرانی، زهیر. (۱۳۹۷). بررسی و نقد دیدگاه تأثیرگذاری منفی باور به مهدویت در مسیر پیشرفت تمدنی اسلام. نشریه پژوهش‌های مهدوی، ش ۲۵، صص ۶۷-۴۳
۲۳. دهقانی آرانی، زهیر. (۱۳۹۶). پنجه بر آفتاب. قم: مرکز تخصصی مهدویت.
۲۴. دهقانی آرانی، زهیر. (۱۳۹۸). سیر تحول نگاه مستشرقان به مهدویت در ۱۵۰ سال اخیر (پایان‌نامه دکتري). دانشگاه تهران. پردیس فارابی.
۲۵. ربانی گلپایگانی، علی. (۱۳۹۵). بررسی و نقد تبارشناسی امام مهدی در روایات اهل سنت. نشریه انتظار موعود، (۵۲)، صص ۵-۲۰.
۲۶. مؤمنی‌راد، احمد (۱۳۸۳). دنیای بدون مرز؛ مبانی فکری و فلسفی جهانی‌سازی. نشریه سوره اندیشه، (۱۱)، صص ۹۴-۹۹.
۲۷. هالم، هاینس. (۱۳۸۹). تشیع (مترجم: محمدتقی اکبری). قم: ادیان.
28. Armstrong, Karen. (2000). Islam: a short history. London: Weidenfeld and Nicolson.
29. Brunner, Rainer. (2016). Die Schia. In Islam: Einheit und Vielfalt einer Weltreligion, Rainer Brunner (Hrsg.) (pp. 310-337). Stuttgart: Kohlhammer Verlag.
30. Cantrell, Ron. (2004). The Mahdi, hijacked messiah: a potential tidal wave of violence surrounds Islam's hidden messiah. Jerusalem, Israel: Ron Cantrell.

31. Cook, David. (2002). *Studies in Muslim apocalyptic*. Princeton, N.J.: Darwin Press.
32. Cook, David. (2005). *Contemporary Muslim apocalyptic literature*. Syracuse (New York): Syracuse University Press.
33. Cook, David. (2011). Messianism in the Shiite Crescent. In *Fundamentalism in the Modern World Vol 1 : Fundamentalism, Politics and History: The State, Globalisation and Political Ideologies* (pp. 124-147). London: I.B.Tauris.
34. Crone, Patricia. (2003). *Slaves on horses: the evolution of the Islamic polity* (1st pbk. ed). Cambridge: Cambridge University Press.
35. Crone, Patricia. (2004). *God's rule: government and Islam*. New York: Columbia University Press.
36. Fierro Bello, Maria Isabel. (2012). *The Almohad revolution: politics and religion in the Islamic West during the twelfth-thirteenth centuries*. Farnham, Surrey, England: Ashgate.
37. Filiu, Jean-Pierre. (2009). The Return Of Political Mahdism. In *Current Trends In Islamist Ideology* (Vol. 8, pp. 26-38). Washington, D.C.: Hudson Institute.
38. Filiu, Jean-Pierre. (2012). *Apocalypse in Islam*. (M. B. DeBevoise, tran.). Berkeley, Calif.; London: University of California Press.
39. Friedman, Yaron. (2001). al-Husayn ibn Hamdân al-Khasîbî: A Historical Biography of the Founder of the Nusayrî-'Alawite Sect. *Studia Islamica*, (93), 91-112.
40. Furnish, Timothy R. (2015). *Ten Years' Captivation with the Mahdi's Camps: Essays on Muslim Eschatology, 2005-2015*. Timothy R. Furnish, Phd.
41. Garcia-Arenal, Mercedes. (2006). Messianism and puritanical reform: Mahdîs of the Muslim west. (M. Beagles, tran.). Leiden; Boston: Brill ; Extenza Turpin.
42. Hermann, Denis. (2014). Political Quietism in Contemporary Shî 'ism: A Study of the Styāsāt-i mudun of the Shaykhî Kirmānī Master 'Abd al-Riḍā Khān Ibrāhīmī. *Studia Islamica*, 109(2), 274-302.
43. Landes, Richard. (2011). *Heaven on earth: the varieties of the millennial experience*. New York; Oxford: Oxford University Press.

44. Layish, Aharon. (2016). Sharī'a and the Islamic state in 19th-Century Sudan: the Mahdī's legal methodology and doctrine.
45. Lewis, Bernard. (1993). Islam and the West. New York; Oxford: Oxford University Press.
46. Livne-Kafri, Ofer. (2006). Jerusalem in early Islam: the eschatological aspect. Arabica, (53), 382-403.
47. Madelung, Wilferd. (1986). The Sufyā nī between Tradition and History. Studia Islamica, (63), 5-48. <https://doi.org/10.2307/1595566>
48. McCants, William F. (2016). The ISIS apocalypse: the history, strategy, and doomsday vision of the Islamic State. New York : Picador: St. Martin's Press.
49. Paz, Reuven. (2007). Debates within the Family: Jihadi-Salafi Debates on Strategy, Takfir, Extremism, Suicide Bombings, and the Sense of the Apocalypse. In The Project for the Research of Islamist Movements (PRISM) (pp. 1-12). Herzliya, ISRAEL.
50. Reynolds, Gabriel Said. (2001). Jesus, The Qhā'im And The End Of The World. Rivideglstudorie Rivista degli studi orientali, 75(1-4), 55-86.
51. Richard, Yann. (1983). Der verborgene Imam: die Geschichte des Schiismus in Iran, Berlin: Klaus Wagenbach.
52. Richardson, Joel. (2009). The Islamic Antichrist: the shocking truth about the real nature of the Beast. Los Angeles, CA: WND Books.
53. Rosenberg, Joel C. (2010). The Twelfth Imam. Carol Stream, Ill.: Tyndale House Publishers.
54. Rubin, Uri. (1995). Apocalypse and authority in Islamic tradition: the emergence of the twelve leaders. Al-qantara., 18, 11-42.
55. Turner, Colin P. (2011). Islam: The Basics. New York: Routledge.
56. Turner, Colin P. 56. (1993). Still Waiting for the Imam?: The Unresolved Question of intizhār in Twelver Shi'ism. Persica, 15, 29-47.
57. Vilozny, Roy. (2010). A Study of Kittāb al-Maḥāsīn by Ahmad b. Muhammad al-Barqā (d. 888 or 894 CE). The Hebrew University of Jerusalem.

58. Klemm, Verena. (1984). Die vier sufarâ' des Zwölften Imâm Zur formativen Periode der Zwölferšĥâ'a. weltorients Die Welt des Orients, 15, 126-143.
59. Nagel, Tilman. (1998). Die islamische Welt bis 1500. München: R. Oldenbourg Verlag.
60. Ourghi, Mariella. (2008). Schiitischer Messianismus Und Mahdi-Glaube in Der Neuzeit. Wurzburg: Ergon Verlag.
61. Vanzan, Anna. (2016). Gli sciiti: l'altro Islam tra cultura e attualità. Bologna: Il mulino.